

Т. І. Єфименко

академік НАН України, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, президент ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, efimenko@afu.kiev.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9163-3959>

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: НАУКОВИЙ СУПРОВІД ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. *Вступ.* Масштаби пандемії і війни в Україні повною мірою не було спрогнозовано, але кризові явища цих трагедій мають конкретні ознаки. Одним із пріоритетів податково-бюджетної політики постає резилієнтність до загроз, як прогнозованих, так і непередбачуваних.

Проблематика. Повномасштабне російське вторгнення в Україну призвело до суттєвих змін у ресурсній базі, економічному потенціалі та загальній системі державних фінансів. Виникли нові реалії як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, без наукового розуміння котрих не можна забезпечити успішний розвиток країни у повоєнний період.

Мета. Обґрунтування напрямів формування внутрішніх опор стійкості та безпеки економічного розвитку України через трансформації в управлінні державними фінансами в період воєнного стану та повоєнної відбудови.

Методи. Використано методологію системного підходу, фактологічного, ситуаційного аналізу та синтезу. Під час дослідження національних антикризових реформ у сфері державних фінансів застосовано порівняльно-історичний метод.

Результати. Набуття Україною статусу кандидата в члени Європейського Союзу, сучасні реалії реконструкції державності й національного господарства, коли спостерігаються ознаки фундаментальних потрясінь світового економічного простору, потребують суттєвих змін в управлінні державними фінансами, зокрема на рівні місцевого самоврядування. Необхідними є наукове переосмислення та коригування політики протидії наслідкам російської агресії, загрозам загострення глобальних і регіональних економічних, соціальних суперечностей. Інтернаціональні дискусії навколо планів повоєнної відбудови України свідчать про поки що невідзначену, вкрай багатовимірну картину розвитку різних складових національної соціально-економічної системи. Обсяг зовнішньої фінансової підтримки залежатиме від того, чи будуть заходи удосконалення управління державними фінансами в період воєнного стану, а також повоєнного відродження взаємопов'язані, субординовані за просторово-часовим вектором тощо.

Висновки. Міжнародні фінансові інституції надають ресурси конфліктогенним та крихким державам не лише для коригування дисбалансів, а й з метою зміцнення довіри під час кризових ситуацій, коли країни ризикують втратити здатність запозичувати на відкритих ринках. З урахуванням ескалації геополітичного конфлікту, пов'язаного з повномасштабним російським вторгненням в Україну, трансформації у фінансній сфері мають бути спрямовані на перемогу у війні, збереження територіальної цілісності держави, підтримку економічного суверенітету та протидію корупції, стимулювання інвестиційних процесів у повоєнному відродженні.

Ключові слова: управління державними фінансами, фінансова безпека, ризики, гармонізація оподаткування, наукові дослідження.

Літ. 55.

Tetiana Iefymenko

Dr. Sc. (Economics), Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Honored Economist of Ukraine, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, efimenko@afu.kiev.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9163-3959>

PUBLIC FINANCIAL MANAGEMENT IN MARTIAL TIME AND POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: SCIENTIFIC SUPPORT OF TRANSFORMATIONS

Abstract. *Introduction.* The scale of pandemic and war in Ukraine was not fully forecasted, but the crisis phenomena of these disasters have specific signs. One of the priorities of the tax and budget policy is resilience to threats, both foreseeable and unforeseeable.

Problem Statement. The full-scale Russian invasion of Ukraine has led to significant changes in the resource base, economic potential and the common system of public finances, these can no longer function on pre-war principles. New realities, both internal and external, have emerged; it is impossible to ensure the successful development of the state without scientific understanding of them.

Purpose. Justification of directions for the formation of internal pillars of stability and security of the economic development of Ukraine through transformations in Public Financial Management (PFM) during the period of martial law and post-war reconstruction.

Methods. The methodology of the system approach, factual, situational analysis and synthesis was used. During the study of national anti-crisis reforms in the sphere of public finances, the comparative-historical method was applied..

Results. Ukraine's acquisition of the status of a candidate for the EU membership, the modern realities of statehood and national economy recovery amid when the signs of fundamental turmoil in the global economic space, require significant changes in the PFM. It is necessary to rethink from scientific perspective and adjust the policy of countering threats of global and regional economic and social contradictions. International discussions on the plans for the post-war reconstruction of Ukraine prove the still uncertain, extremely multidimensional picture of the development of various components of the national socio-economic system. The amount of external financial support will depend on whether the measures to improve PFM during the period of martial law, as well as post-war reconstruction, will be interconnected, subordinated according to the space-time vector, etc.

Conclusions. International financial institutions provide resources to conflict-prone and fragile states not only to correct imbalances, but also to build confidence during crisis situations when countries risk losing their ability to borrow on open markets. Taking into account the escalation of the geopolitical conflict associated with the full-scale Russian invasion of Ukraine, transformations in the fiscal sphere should be aimed at winning the war, preserving the territorial integrity of the state, supporting economic sovereignty and combating corruption, stimulating investment processes in the post-war recovery.

Keywords: Public Financial Management, fiscal security, risks, scientific research, harmonization of taxation.

JEL classification: H00, H12.

Вступ. З наближенням річниці повномасштабного вторгнення росії на українську територію зростає згуртованість прогресивної світової спільноти у протидії збройній агресії держави-загарбниці. Одним із ключових факторів резиліентності національної економіки в умовах воєнного стану та у

перспективі повоєнної відбудови постає багаторівнева фінансова й монетарна стійкість країни з чітким дотриманням принципів синергії, комплексності, скоординованості та інклюзивності, при використанні антикризових фінансово-економічних інструментів, спрямованих на протидію проявам управлінської ентропії, ризикам вразливості національного суверенітету. У жахливих умовах варварської окупації, блокади критичної інфраструктури, вимушеного масового переселення працездатних громадян, безповоротних втрат життів Героїв війни у 2022 р. вся вітчизняна сфера господарської, ділової активності зазнала найбільшого спаду за роки незалежності – обсяг реального ВВП у цей період скоротився майже на третину. Адекватне реагування на виклики воєнної економіки потребувало безперебійного фінансування надзвичайно значимих щодо обсягу та структури видатків державного та місцевих бюджетів, котрі, без перебільшення, мають цінність не лише в реальному, а й у екзистенціальному вимірі. Відповідно, формування вагомих зовнішніх джерел покриття витрат із необхідними у вартісному вираженні параметрами стало можливим тільки завдяки безпрецедентному міжнародному супроводу курсу політичної волі української нації. У результаті представники всіх гілок влади, бізнесу, широкої громадськості нашої країни своєчасно здійснювали цілеспрямовані, конкретні стратегічні, програмні дії щодо життєво важливої ресурсної підтримки майбутньої перемоги над ворогом. Проте в майбутньому для ліквідації наслідків воєнної розрухи знадобиться суттєве збільшення обсягів поточного та інвестиційного фінансування у вкрай складних умовах, пов'язаних з необхідністю поєднувати заходи стимулювання економічного зростання й відповідного збільшення доходів державного та місцевих бюджетів із заходами підтримки макроекономічної стабільності та боргової стійкості державних фінансів хоча б на гранично прийнятному рівні.

Створення повоєнної інноваційної стратегії відродження вимагатиме своєчасного реагування на подолання численних загроз зовнішньої, внутрішньої вразливості національної соціально-економічної системи з урахуванням ризиків розгортання глобальних кризових явищ. Євроінтеграційний вектор політики України у статусі кандидата в члени ЄС потребуватиме системної протидії загрозам колапсу державного устрою як під час воєнного стану, так і в умовах повоєнного відновлення. За даними Всесвітнього економічного форуму (Давос, Швейцарія), зі 124 країн лише в 10, зокрема в Україні, один із п'яти політичних та макроекономічних ризиків середньострокового розвитку – State collapse (крах державності) [1]. Сценарний підхід до оцінок невизначеності, превентивність і технологічна досконалість менеджменту в забезпеченні фінансової стабільності сприятимуть зміцненню довіри громадян до їхніх урядів.

Управління державними фінансами (УДФ) у рамках адміністративних, регуляторних, цифрових реалій потенціалу публічного менеджменту має бути орієнтовано на сталий розвиток і безпеку країни, зміцнення людського капіталу, задоволення потреб уряду та населення. У сучасних умовах гло-

бальної інфляції та активних заходів грошово-кредитної політики надзвичайною актуальною потребою для владних структур у сфері УДФ стає, з одного боку, раціонально діяти в рамках жорстких норм, з другого – у конкретних ситуаціях проявляти максимальний рівень гнучкості без порушення встановлених правил. Синергія наукового супроводу формування оновлених регуляторних механізмів УДФ з боку творчих колективів Державної навчально-наукової установи “Академія фінансового управління” (організаційного члена ICGFM із представництвом у Раді директорів ICGFM¹), провідних установ НАН України, а також дослідницьких університетів, професійної спільноти спрямована на: впровадження в Україні найкращої світової практики управління змінами в регулюванні простору фінансових відносин; гармонізацію вітчизняних інституцій відповідно до міжнародних зобов’язань; превенцію/усунення ймовірних структурних диспропорцій, фрагментації складових наявних та нових політичних курсів. Усталена, майже системна неузгодженість змін часто спостерігається у фінансових, інвестиційних, соціальних процесах, котрі мають гарантувати розвиток українського національного виробництва, інтеграційну еволюцію зовнішньоекономічних відносин, зайнятості і зростання доходів населення. Водночас у періоди несподіваних макроекономічних глобальних, регіональних збоїв, пандемії та неспровокованого збройного нападу РФ на нашу країну життя підтверджує необхідність рішучих дій щодо ситуативних неринкових перерозподілів ресурсів на тлі непередбачуваних явищ просторово-часової невизначеності, інституціональної крихкості. Як відомо, світовий борг перевищує глобальний ВВП більше ніж у три рази, що є черговим свідченням неадекватності традиційних ринкових підходів, зокрема у сфері грошово-кредитного регулювання, реаліям формування й особливостям сценаріїв нерівноваги інформаційно-мережевої економіки. Слід мати на увазі, що у випадках швидкого реагування Уряду України на дестабілізацію, потрясіння тощо йдеться про виправлення не тільки пов’язаних із наслідками війни, а й інерційних деформацій, що вкоренилися за попередні тридцять років постійних хаотичних флуктуацій економічної динаміки. Для всеосяжного укорінення (root) в УДФ важелів інформаційної прозорості, стійкого розвитку необхідно: запобігати корупції, опортунізму і адміністративним правопорушенням у контрактних відносинах; гармонізувати міжнародні й вітчизняні заходи протидії системному відпливу активів за кордон, нераціональному використанню фінансових та інших ресурсів у економіці країни.

Аналіз досліджень і постановка проблеми. На наш погляд, заслуговують на увагу думки вчених, що, починаючи з кінця минулого століття, інноваційна еволюція УДФ, яке до того переважно мало вузьку спеціалізацію на

¹ ICGFM, The International Consortium on Governmental Financial Management, Міжнародний консорціум з управління державними фінансами (Вашингтон, США) – недержавна організація, яка у співпраці з урядами, організаціями прагне покращувати фінансове регулювання, надаючи можливості фахівцям, представникам наукової громадськості для розвитку компетентностей та обміну інформацією. (<https://www.icgfm.org/board-of-directors>).

податково-бюджетному регулюванні, значно прискорюється. Сфера компетенцій послідовно поширюється на весь державний сектор економіки, спостерігається впровадження новаторських, багатoproфільних ідей, реформ та практик із політології, бухгалтерського обліку та менеджменту [2]. Підходи до УДФ у воєнний час та в кризових періодах, викликаних турбулентністю світового і регіонального простору фінансових, монетарних відносин, з об'єктивної точки зору суттєво відрізняються від етапів стійкого розвитку. Особливості застосування тих чи інших механізмів податково-бюджетного та грошово-кредитного регулювання, як правило, базуються на прийнятих концептуальних засадах протидії загрозам національному суверенітету з урахуванням таких тригерів, як "сек'юритизація розвитку", "війна з терором" тощо [3]. Вагомість ролі владних органів у конкретних ситуаціях багато в чому залежить від кваліфікації ризиків дестабілізації. Наприклад, кліматичні, екологічні та інші транснаціональні загрози безпеці мало піддаються навіть доволі чітким, скоординованим міжурядовим, за участю суб'єктів приватного сектору, заходам нейтралізації. Водночас саме держави є домінуючими суб'єктами силового впливу в конфліктах та постачання протидією сторонам озброєння, усіх інших необхідних ресурсів у просторі воєнних протистоянь на національній чи регіональній арені. Рішення про початок бойових дій приймаються в рамках складної схеми норм та правил, які формують поведінку та розуміння [4] суб'єктів виконавчих органів влади. У такому самому контексті відомі дослідники підкреслюють незмінну значущість держав у глобальному масштабі як основних дійових осіб, агентів, котрі створюють, фінансують наднаціональні структури управління в поліполярному світовому просторі та беруть участь у їхньому функціонуванні [4].

Життя підтвердило об'єктивність багатьох підходів британського економіста Дж. М. Кейнса [5]. Загальні принципи кейнсіанської політики досі не втрачають актуальності. Теорія пропозиції підтримує зниження податків, стимулювання зайнятості, заощаджень. Наукові засади податкового реформування консервативного та ліберального напрямів висвітлено у працях Р. Масгрейва [6], Г. С. Саймонса [7], В. Вікрі [8]. Теорія А. Лаффера [9] передбачає, що надто високий рівень оподаткування руйнує бізнес і стимули до праці. Дж. Мірліс [10] обґрунтував мету фінансового регулювання спільно максимізації суми корисності всіх індивідів у наборі "споживання-дозвілля". Методи дотримання принципів комплементарності й скоординованості при розробленні та реалізації грошово-кредитної і фінансової політики й організації простору ділової активності економічних агентів оприлюднено у працях Т. Сарджента [11] та його однодумців [12; 13].

Як зазначалося, результативність податково-бюджетних та інших відносин між державою, бізнесом і окремими громадянами багато в чому залежить від реального утвердження інституту довіри в суспільстві, зокрема щодо всієї сфери державних фінансів. Тому важливо й надалі послідовно впроваджувати до легітимного інструментарію УДФ загальноприйнятну

методологію оцінювання і формування індикаторів транспарентності та підзвітності бюджетних процесів [14]. Успіх реформ у системі управління, по суті, містить, з одного боку, інституціональну адаптацію до зовнішніх і внутрішніх умов, з другого – екстраполяцію “найкращої практики” до стану справ на місцях. Тому регуляторні органи мають орієнтуватися на вирішення актуальних проблем відповідно до регіональних і політичних обставин. Інституційні зміни супроводжуються модернізацією внутрішнього і зовнішнього аудиту, поширенням новітніх інформаційних технологій, норм етики. Законодавчі процеси унормовують введення нових правил, процедур стосовно бюджетування й фінансового управління. До кожного процесу залучено державні установи, організації та інституції, які мають власні унікальні характеристики, пріоритети й інтереси. Наприклад, бюджетні установи прагнуть збільшити державні асигнування фінансових ресурсів, але Казначейство повинне контролювати загальні витрати. Окремі проблеми виникають під час комунікації податкових, митних та інших державних органів з бізнесом та індивідуумами. Тобто для запобігання конфліктним ситуаціям унормовані правила УДФ мають ураховувати як позитивні, так і негативні ризики суперечливості, конкуренції, опортуністичної поведінки тощо. Фінансові перетворення повинні розвиватися за допомогою “...агентів змін, котрі шукають, що працює, чому і які наступні кроки вони повинні прийняти ... У поєднанні ці складові генерують потенційно нову парадигму ведення реформ – PDIA¹” [15]. Такий підхід є ітеративним процесом проходження кількох етапів підготовки та вирішення проблем: ідентифікації, цілепокладання, створення комунікаційного, моніторингового простору, поступового визначення кроків виконання і прогресивного здійснення трансформацій. Відомий теоретик та практик, лідер відомого дослідницького напрямку Harvard Kennedy School² М. Ендрюс науково обґрунтував, що багато реформ у країнах, що розвиваються, можуть досягти успіху, тільки коли в цілому змінюються правила гри. Другим обов’язковим аспектом із загального контексту є спочатку чітке формулювання проблеми, а потім її розв’язання та визначення підходів до відповідних трансформацій. Таким чином, розпізнання проблеми та її тлумачення формують основу наступних мобілізаційних дій і забезпечення підтримки для спільного виконання поставлених завдань [16]. Велика кількість документів авторитетних міжнародних організацій містить рекомендації щодо необхідних змін в УДФ України [17–19] з урахуванням турбулентного стану глобального та національного середовища ділової активності.

Слід зазначити, що в контексті виконання оновленої тематики наукових досліджень і розробок (далі – ДіР) лідери творчого колективу Академії фінансового

¹ PDIA – Problem Driven Iterative Adaptation (Ітеративна адаптація реалізації проблеми, ІАРП).

² Офіційно: the John F. Kennedy School of Government of Harvard University in Cambridge, Massachusetts, USA – Школа державного управління Гарвардського університету, Кембридж, штат Массачусетс, США.

управління зробили вагомий внесок у формування теоретичного та практичного підґрунтя трансформації УДФ. Актуальні проблеми *управління державними інвестиціями у банківському секторі України в умовах воєнного стану* було висвітлено науковцями Академії в серії публікацій [20–23]. Особливого значення в умовах воєнного стану набули дослідження критичної інфраструктури, її фінансування та відновлення, у т. ч. із залученням ресурсів міжнародних фінансових організацій, результати яких викладені у статтях науковців Академії: *“Критична інфраструктура та фінансова безпека”* [24], *“Фінансування інфраструктури в період подолання наслідків війни”* [25], *“Державне регулювання критичної інфраструктури в Україні в період воєнного стану”* [26], *“Співробітництво України з міжнародними фінансовими партнерами в умовах воєнного стану”* [27]. Проблематику особливостей УДФ, законодавчого удосконалення та реалізації податкової політики з урахуванням нових економічних реалій, зумовлених воєнним станом та завданнями модернізації економіки у повоєнний період, урегулювання податкових преференцій у контексті антикризової фінансової політики, оцінювання політики наближення податкового законодавства України до директив Ради ЄС комплексно розкрито в міжнародних виданнях та публікаціях: *“Guidance on Core Indicators for Sustainability and SDG Impact Reporting. UNCTAD”* [28], *“Реформування інформаційного забезпечення державного управління в умовах воєнного стану”* [29] та ін. [30–34]. Інституційні засади запровадження обміну інформацією для податкових цілей у контексті виконання заходів, передбачених Планом дій BEPS (Base erosion and Profit Shifting), та моніторинг міжнародного законодавства в цій сфері викладено у статтях науковців Академії [35; 36]. Інформаційним підґрунтям прийняття виважених, своєчасних та ефективних рішень щодо управління державними фінансами є наукові розробки науковців Академії з питань фінансової і нефінансової звітності, обліку і аудиту, фінансового контролю [37–42] тощо. Новітні аспекти фінансової безпеки, пов’язані з віртуальними активами, відповідними ризиками, регулюванням утворення й рухом таких активів в умовах воєнного стану, запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, відображено в роботах [43–45]. Актуальні проблеми фінансової децентралізації в сучасних умовах висвітлено у статтях: *“Теоретичний логос фінансової децентралізації в умовах перманентної трансформації міжбюджетних відносин”* [46], *“Бюджетна децентралізація в Україні в умовах воєнного стану”* [47]. Внаслідок зовнішньої збройної агресії та загальної економічної рецесії загострюються проблеми боргової стійкості. Управління державним боргом потребує повної й достовірної статистичної інформації, що відповідає міжнародним стандартам. Останні повинні бути імплементовані в національну систему УДФ, що потребує наукового обґрунтування відповідних змін до законодавства. Пропозиції і рекомендації, розроблені вченими Академії, містяться у статтях: *“Фінансові експансії та проблеми боргової стійкості під час пандемії”* [48], *“Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання”* [49], *“Вимірювання державного боргу: міжнародні стандарти і національні практики”* [50], *“Міжнародні стандарти статистики державного боргу та їх впровадження в систему управління державними фінансами України”* [51].

В умовах воєнного стану, фінансових та економічних криз необхідно посилювати контроль над державною скарбницею, використовувати механізми і стимули для підвищення фінансової дисципліни, зниження рівня корупції та обсягу тіньового сектору економіки. Також варто забезпечувати ширший доступ громадськості до фінансової інформації. Цілком очевидно,

що в результаті повномасштабного російського вторгнення в Україну внаслідок суттєвих змін у ресурсній базі, економічному потенціалі вітчизняна система державних фінансів не функціонуватиме на довоєнних засадах.

На базі наукового переосмислення нових реальностей як внутрішнього, так і зовнішнього плану **метою** статті є обґрунтування напрямів формування внутрішніх опор стійкості та безпеки економічного розвитку України через трансформації в управлінні державними фінансами в період воєнного стану та повоєнної відбудови.

Методи дослідження. Проведено компаративний аналіз національних антикризових реформ у сфері державних фінансів. Використано методологію системного підходу, методи фактологічного, ситуаційного аналізу та синтезу.

Результати дослідження. З урахуванням скоригованих у період воєнного стану програмних цілей, досягнення яких покладено на органи виконавчої влади, ДіР у Державній навчально-науковій установі “Академія фінансового управління” (далі – Академія фінансового управління) на період 2022–2023 рр. було переформатовано у паралельному організаційному режимі з провідними дослідницькими центрами Національної академії наук України (далі – НАН України), Національним інститутом стратегічних досліджень, університетською спільнотою та фаховими громадськими асоціаціями, за координації з боку Відділення економіки НАН України у співпраці з міжнародними організаціями. Актуальна орієнтація ДіР Академії фінансового управління охоплює протидію зовнішнім, внутрішнім викликам і ризикам дестабілізації національного господарства, чому сприятиме органічне поєднання в діяльності установи двох основних наукових напрямів – управління державними фінансами та забезпечення економічної безпеки держави.

При цьому підкреслимо, що процес прийняття рішень із питань УДФ обов’язково враховує такі основні фактори: обсяг і структуру державного боргу (рівень боргу щодо ВВП, співвідношення між компонентами боргу); обсяг і структуру фінансування дефіциту бюджету сектору органів державного управління; фіскальну й економічну ефективність податкової системи, використовуваної в країні; обсяг і структуру державних витрат; рівень соціального навантаження на державні фінанси; зміцнення фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування; темпи економічного зростання; рівень інфляції (дефляції); рівень безробіття; дані платіжного балансу країни; процентні ставки на кредитному ринку та ін. Забезпечення реформ має відбуватися одночасно з реорганізаційними заходами у сфері УДФ, змінами у податковій системі, зниженням тягаря адміністративного регулювання приватного бізнесу, створенням нових робочих місць, упровадженням заходів по боротьбі з корупцією тощо. Реалізація уточнених у лютому 2022 р. завдань на замовлення Міністерства фінансів України була націлена на забезпечення наукового супроводження стратегічного менеджменту [52] не тільки фінансів сектору загального державного управ-

ління, а й держсектору загалом. Із цією метою створено інформаційну основу для вдосконалення корпоративного управління та ефективного операційного менеджменту державних підприємств із дотриманням вимог міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Це дасть змогу суттєво зменшити потенційні джерела фіскальних ризиків через можливі втрати державного бюджету внаслідок відсутності об'єктивної інформації про фінансові результати діяльності (заниження суми чистого прибутку і, відповідно, його частки, що належить державі; зменшення податкових надходжень та інших платежів на користь останньої; необґрунтовані обсяги гарантованих державою кредитів та інших зобов'язань тощо). Розроблено рекомендації щодо застосування механізмів та інструментів формування і фінансового забезпечення критичної інфраструктури в Україні, з урахуванням викликів, спричинених повномасштабною агресією. З'ясовано основні відмінності у визначенні державного боргу та його вимірюванні за міжнародними стандартами й практикою країн ЄС порівняно з національними особливостями.

Результати практично всіх ДіР за підсумками 2022 р. було використано для обґрунтування прозорих трансформацій у середовищі ділової активності економічних агентів усіх форм власності. Так, пропозиції щодо нефінансової звітності суб'єктів господарювання України в контексті методологічних аспектів застосування єдиного електронного формату подання даних передбачають: концептуальні підходи до вдосконалення складання нефінансової звітності підприємств у єдиному електронному форматі; проект структури (архітектоніки) Таксономії нефінансової звітності підприємств України як інструменту посилення розкриття підприємствами високоякісної, корисної, порівнянної та прозорої інформації. Матеріали і результати дослідження заплановано використовувати для впровадження єдиної державної політики у сфері методології бухгалтерського обліку та звітності підприємств із відображенням інновацій у нормативно-правових актах. Вбачається, що саме такі підходи до оприлюднення інформації про результати діяльності суб'єктів господарювання будуть корисними для майбутніх програм капіталовкладень у повоєнне відновлення з урахуванням перспектив використання механізмів публічно-приватного партнерства у довгостроковій перспективі реалізації інвестиційних проектів як у сфері критичної інфраструктури, так і в галузях реального сектору економіки.

Одним із пріоритетів державної політики постає резилієнтність до загроз, як прогнозованих, так і непередбачуваних. В умовах воєнного стану науковцями Академії фінансового управління вже надано попередні рекомендації стосовно протидії наслідкам російського вторгнення для фінансової безпеки країни. Так, передбачено спрямовувати надзвичайні дії центробанку на посилення резилієнтності державного банківського сектору, зокрема у зв'язку зі значним зростанням обсягів проблемних кредитів, підвищенням ризиків збитковості й інвестиційної привабливості. З урахуванням

світового антикризового досвіду варто дотримуватись векторів реалізації програм стимулювання зростання через державні банки. Розроблено проєкт керівних настанов з імплементації ризик-орієнтованого підходу в діяльності банків при взаємодії їх з учасниками ринку віртуальних активів у контексті впровадження процедур фінансового моніторингу згідно з міжнародними стандартами. Водночас слід підкреслити, що результати дослідження щодо механізму впровадження законодавчих норм про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, стосовно операцій з віртуальними активами, а також проєктні заходи з превентивної діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу вже враховано в поточній роботі компетентних органів виконавчої та законодавчої влади. На підставі аналізу схем уникнення/обходу міжнародних санкцій, застосованих до банків, компаній та фізичних осіб рф, відповідальними структурами високого рівня розроблено й схвалено концептуальні засади посилення впливу на введення й ефективність вказаних санкцій. Визначено необхідність вжиття швидких та оптимальних заходів, спрямованих на легалізацію і впровадження ризик-орієнтованого підходу в питаннях взаємодії операторів крипто- й фінансового ринку в Україні.

Особливу увагу в ДіР Академії фінансового управління приділено податковій політиці в Україні в контексті сучасних викликів і загроз, а також наближенню національного податкового законодавства до директив Ради ЄС. З цією метою систематизовано нормативно-правове забезпечення податкової сфери в Україні у воєнний час. Зроблено висновки, що імплементація особливих умов сплати єдиного податку та зупинення реєстрації платників податку на додану вартість можуть спричинити вагомі втрати бюджету, тому рекомендовано скасувати ці пільги як неефективні, що вже відображено у проєктах відповідних законодавчих актів, а також рекомендаціях Міжнародного валютного фонду (МВФ). Запропоновано шляхи гармонізації вітчизняного законодавства з наднаціональними нормами ЄС у сфері непрямого оподаткування для майбутнього проєкту Дорожньої карти вступу України в ЄС. Послідовність, визначення етапів та швидкість імплементації Директиви Ради 2003/96/ЄС від 27.10.2003 “Про реструктуризацію рамок Співтовариства щодо оподаткування енергетичних продуктів та електроенергії” [53] в Україні, зокрема в період воєнного стану та повоєнного відновлення, повинні враховувати такі фактори: пріоритет захисту вітчизняного енергоринку та відмова від енергопродуктів з країн-агресорів; необхідність розширення енерго- й ресурсоефективних технологій у контексті приєднання до європейської енергосистеми ENTSO-E; повоєнне відновлення енергомереж і транспортних коридорів із постачання енергопродуктів; екологізація виробництва електроенергії в напрямі розвитку зелених технологій; забезпечення захисту споживачів енергопродуктів та електроенергії; глобальні та національні ринкові цінові тренди на енергоносії в умовах післявоєнної відбудови; потреби захисту довкілля від шкідливого виробництва електроенергії та використання енергоресурсів (декарбонізація еконо-

міки), а також наслідків воєнних руйнувань; інфляційні очікування й девальвація національної грошової одиниці; запобігання схемам ухилення від сплати податків при оподаткуванні енергопродуктів; підвищення ефективності податкового адміністрування процесів справляння податків з енергопродуктів і електроенергії та ін.

З урахуванням міжнародних зобов'язань нашої держави визначено концептуальні підходи щодо розроблення універсального рішення для автоматизації процесів підготовки звітності та податкового адміністрування з метою протидії розмиванню оподатковуваної бази й виведенню прибутку з-під оподаткування (Base erosion and Profit Shifting, BEPS). Обґрунтовано середньострокові концептуальні засади вдосконалення податкового законодавства в контексті імплементації настанов Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з питань подолання податкових викликів, що виникають у зв'язку з цифровізацією економіки (Pillar 1, BEPS-2). Запропоновано розглянути перспективи впровадження найкращої практики інституціоналізації посилення прозорості фінансових потоків багатонаціональних підприємств для податкового адміністрування, оцінювання та вивчення ризиків трансфертного ціноутворення. З урахуванням міжнародного досвіду як один із перших кроків рекомендовано зміст форми звіту за стандартом CRS¹ та порядку його заповнення. Цей напрям наукових досліджень дасть змогу створити прозору базу даних для протидії удаваним операціям та діяльності тіньового сектору економіки.

У контексті євроінтеграційного вектора нашої держави та послідовної гармонізації з європейськими наднаціональними настановами вітчизняних норм та правил обґрунтовано, що реалізація концепції податкових витрат має стати одним із напрямів антикризового відновлення економіки завдяки оптимізації структури й обсягів надання податкових пільг. У перспективі для України доцільним видається перехід до квазібюджетної моделі адміністрування податкових витрат із використанням досвіду Канади, що допоможе отримувати докладну регулярну інформацію щодо результативності пільг на основі сформованих еталонних показників фіскальної системи. У подальшому передбачено: гармонізувати методологію ідентифікації податкових витрат в Україні, а також алгоритмів розрахунку витрат бюджету від пільгового оподаткування; унормувати належні функції відповідальних структурних підрозділів органів виконавчої влади; запровадити загальноприйнятну термінологію (“податкові витрати”, “еталонна (базова) податкова система” та ін.); імплементувати звіти про податкові витра-

¹ Common Standard on Reporting and Due Diligence for Financial Account Information (CRS) – Загальний стандарт звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки – міжнародний документ ОЕСР (схвалений 15 липня 2014 р.), що вимагає від країн здійснювати збір інформації від фінансових установ про фінансові рахунки власників рахунків та щорічно на автоматичній основі обмінюватись такою інформацією з юрисдикціями-партнерами з обміну в рамках Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information, MCAA CRS).

ти в бюджетний процес, усунути ризики інформаційної асиметрії стосовно сум отриманих пільг та втрат бюджету від їх надання (обсяг податкових пільг згідно з внутрішньою податковою статистикою перевищує порівняно невеликий український показник за інтернаціональними базами даних [54]); запобігати ризикам неналежного контролю за податковими витратами, запровадити систематичний аналіз витрат і вигід, забезпечити регулярний аудит результативності й ефективності використання податкових пільг, зокрема у воєнний час та у період повоєнного відновлення.

У 2023 р. відкриваються нові перспективи управління змінами в національному фінансовому просторі на базі виконання зобов'язань України відповідно до Меморандуму з МВФ (грудень 2022 р.) [55]. Так, у межах сучасної політики запобігання загрозам фінансовій безпеці найближчим часом необхідно: розробити середньостроковий план попередження і погашення бюджетної заборгованості; відновити довоєнний режим сплати податків для великих платників, проведення податкових перевірок; реформувати систему соціального захисту для забезпечення адресної соціальної допомоги з урахуванням потреб нових уразливих груп населення (ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та ін.). При використанні коштів на відбудову країни з метою гарантування фінансової стійкості всіх складових соціально-економічної системи слід посилити функції контролю й адміністрування, зміцнити комплаєнс норм оподаткування, принципів транспарентності, підзвітності тощо. У цьому контексті необхідні подальші зміни в оподаткуванні сімейного, малого і середнього бізнесу. Не менш важливим видається подальше унормування оподаткування майна та інвестиційних операцій згідно з найкращою практикою країн Єврозони з урахуванням принципів прозорості, справедливості, партнерства та довіри. Набуття Україною статусу кандидата в члени Європейського Союзу, сучасні реалії реконструкції державності й національного господарства, коли спостерігаються ознаки фундаментальних потрясінь світового економічного простору, потребують суттєвих змін в УДФ. Обсяг зовнішньої фінансової підтримки залежатиме від того, чи будуть заходи з удосконалення управління державними фінансами в період воєнного стану, а також повоєнного відродження взаємопов'язані, субординовані за просторово-часовим вектором тощо.

Висновки. В умовах динамічного поширення кризогенності спостерігається негативна синергія інерції невраїнованості в економічних відносинах, пов'язаної з постпандемічними глобальними депресивними явищами, поряд із руйнівними наслідками повномасштабного вторгнення росії в Україну. Тому як нині, так і в довгостроковій перспективі потрібно: посилювати глобальну систему фінансової стабілізації та регіональні механізми для захисту економіки від майбутніх потрясінь; запобігати інфляційним шокам, тенденціям зростання цін на біржові товари, продовольство та енергію, що негативно позначаються на рівні попиту, підприємницькому потенціалі.

Через руйнування підприємницької діяльності посилюються загрози фінансовій безпеці держави. Імовірність негативних наслідків ендогенних

ризиків великою мірою пов'язана з результатами діяльності різних гілок влади. Зокрема, у воєнний час та у період повоєнного відновлення гнучка координація фіскальної і монетарної політики має сприяти забезпеченню економічних агентів необхідним обсягом фінансових ресурсів для зміцнення резилієнтності та сталого розвитку. Також потрібні заходи щодо фінансового моніторингу ділової активності для запобігання тіньовим потокам. Це стосується, наприклад, загроз дестабілізації за відсутності обмежень на надання кредитних гарантій суб'єктам різних форм власності. Екзогенні ризики виникають у результаті подій, що перебувають поза державним контролем. Наприклад, для зменшення руйнівних наслідків збройної агресії чи стихійних лих у рамках стратегічної державної політики варто використовувати пом'якшувальні інструменти, такі як накопичення буферних засобів, страхування тощо. Постійної уваги, об'єктивної оцінки вимагають і безперервні (ті, що регулярно викликають відхилення від прогнозів, глобальні наслідки кризових явищ), і дискретні (наприклад, повені, спричинені зміною клімату) ризики.

Велику роль відіграє використання прозорих правозастосовних механізмів, норм адміністрування обов'язкових платежів, диверсифікації баз оподаткування, міжнародних стандартів фіскальних правил. Тому при внесенні відповідних змін до чинних нормативних актів в умовах жорсткої турбулентності слід урахувати міжнародний досвід запобігання інституціональній крихкості, а головне – національні особливості й загрози, котрі постають перед країною, її економікою і фінансовою системою за нової реальності війни в Україні. До найважливіших питань у сфері вирішення складних проблем у черговому пакеті реформ УДФ належать: постійне забезпечення Збройних Сил України фінансовими ресурсами в повному обсязі; запровадження середньострокового бюджетного планування; гармонізація вітчизняних правил УДФ з європейськими наднаціональними нормами; подальше поступове вдосконалення законодавства про регулювання порядку надання державних послуг; імплементація ефективних механізмів бюджетного контролю; вдосконалення фінансових правил та бюджетних процедур; розширення фіскального простору місцевого самоврядування; забезпечення прозорості операцій поліпшення фінансового бюджетного законодавства; оптимізація державного боргу і т. ін.

З урахуванням ескалації геополітичного конфлікту, пов'язаного з повномасштабним російським вторгненням в Україну, трансформації у фіскальній сфері мають бути спрямовані на перемогу у війні, збереження територіальної цілісності держави, підтримку економічного суверенітету та протидію корупції, стимулювання інвестиційних процесів під час повоєнної відбудови.

Список використаних джерел

1. The Global Risks Report 2022 / World Economic Forum. 2022. 117 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf.
2. Cangiano M., Curristine T., Lazare M. Public Financial Management and Its Emerging Architecture. IMF, 2013. 468 p. URL: <https://doi.org/10.5089/9781475531091.071>.

3. *Williams D.* International Development and Global Politics. History, Theory and Practice. Routledge. 2011. 224 p.
4. *Webber M., Croft S., Howorth J., Terriff T., Krahmann E.* The Governance of European Security. Review of International Studies. 2004. Vol., 30, Iss. 1. P. 3–26. URL: <https://doi.org/10.1017/S0260210504005807>.
5. *Keynes J. M.* The General Theory of Employment, Interest, and Money. Harcourt, Brace & World, 1965. 403 p.
6. *Musgrave R. A., Musgrave P. B.* Public Finance in Theory and Practice. 5th Ed. McGraw-Hill College, 1989. 664 p.
7. *Simons H. C.* Economic Policy for a Free Society. University of Chicago Press, 1948. 363 p.
8. *Vickrey W.* Public Economics: Selected Papers by William Vickrey. Cambridge University Press, 1997. 572 p.
9. *Laffer A. B., Moore S., Sinquefeld R. A., Brown T. H.* An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of States: How Taxes, Energy, and Worker Freedom Change Everything. Hoboken, NJ : John Wiley & Sons, 2014. 368 p.
10. *Mirrlees J.* Welfare, Incentives, and Taxation. Oxford University Press, 2006. 584 p. URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198295211.001.0001>.
11. Empirical Macroeconomics / Economic Sciences Prize Committee of the Royal Swedish Academy of Sciences. Stockholm, 2011. 41 p. URL: <https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/advanced-economicsciences2011.pdf>.
12. *Sargent T., Bassetto M.* Shotgun Wedding: Fiscal and Monetary Policy. 2020. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27004/w27004.pdf.
13. *Hall G. J., Sargent T.* Three world wars: Fiscal–monetary consequences. *PNAS*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.2200349119>.
14. Open Budget Survey 2021 / International Budget Partnership. 8th Ed. URL: <https://internationalbudget.org/wp-content/uploads/Open-budget-survey-2021-1.pdf>.
15. *Andrews M., Pritchett L., Woolcock M.* Escaping Capability Traps Through Problem Driven Iterative Adaptation (PDIA). *World Development*. 2013. Vol. 51. P. 234–244. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139060974>.
16. *Andrews M.* The Limits of Institutional Reform in Development. Changing Rules for Realistic Solutions. Cambridge University Press, 2013. 254 p. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139060974>.
17. Fiscal Monitor: Fiscal Policy from Pandemic to War / International Monetary Fund (IMF). Washington, DC : International Monetary Fund, 2022. URL: <https://doi.org/10.5089/9798400212680.002>.
18. World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery / International Monetary Fund (IMF). Washington, DC : International Monetary Fund, 2022. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022>.
19. World Economic Outlook: Countering the Cost-of-Living Crisis / International Monetary Fund (IMF). Washington, DC, 2022. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022>.
20. *Бортніков Г. П., Любіч О. О., Гладких Д. М.* Державні банки в умовах воєнного стану: ключові проблеми та заходи реагування. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 67–91. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.067>.
21. *Дробязко А. О., Любіч О. О., Камінська О. С., Борщук О. С.* Місія банків за участю держави в капіталі у відновленні економіки. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 39–52. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.09.039>.
22. *Дробязко А. О., Олійник Д. І., Борщук О. С.* Оптимізація операційної ефективності державних інвестицій у банківський сектор України у світлі викликів 2022 року. *Наукові праці НДФІ*. 2022. № 4. С. 75–100. URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2022.04.075>.

23. Бортніков Г. П. Українські банки в умовах воєнного стану. *Наукові праці НДФІ*. 2022. № 2. С. 43–55. URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2022.02.043>.
24. Кудряшов В. П. Критична інфраструктура та фінансова безпека. *Фінанси України*. 2021. № 2. С. 7–25. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.02.007>.
25. Кудряшов В. П. Фінансування інфраструктури в період подолання наслідків війни. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 46–66. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.046>.
26. Балакін Р. А. Державне регулювання критичної інфраструктури в Україні в період воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 7. С. 70–94. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.07.070>.
27. Клименко К. В., Савостьяненко М. В. Співробітництво України з міжнародними фінансовими партнерами в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 5. С. 43–60. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.05.043>.
28. Guidance on Core Indicators for Sustainability and SDG Impact Reporting / T. Iefymenko, L. Lovinska, M. Kucheriava et al. UNCTAD, 2022. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/diae2022d1_en.pdf.
29. Iefymenko T., Lovinska L., Kucheriava M. Reforming the Information Support of Public Administration in the Wartime. *Science and Innovation*. 2022. Vol. 18, No. 4. P. 17–24. URL: <https://doi.org/10.15407/scine18.04.017>.
30. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 33–53. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.033>.
31. Герчаківський С. Д. Акцизне оподаткування енергопродуктів і електроенергії: практика та виклики війни. *Наукові праці НДФІ*. 2022. № 1. С. 45–54. URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2022.01.045>.
32. Єфименко Т. І., Іванов Ю. Б., Карпова В. В. Пільги в оподаткуванні в умовах воєнного стану: управління комплаєнс-ризиком. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 7–26. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.007>.
33. Sokolovska A., Zatonatska T. Debatable Aspects of the Concept of Tax Expenditures. *Ekonomika*. 2022. Vol. 101 (2). P. 109–124. URL: <https://doi.org/10.15388/Ekon.2022.101.2.7>.
34. Соколовська А. М. Упровадження концепції податкових витрат в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Фінанси України*. 2022. № 7. С. 32–56. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.07.032>.
35. Криштопа І. І., Олійник Я. В., Бабій Л. І. Міжнародний досвід ідентифікації податкових ризиків за даними, отриманими в рамках міжнародного обміну інформацією. *Фінанси України*. 2022. № 11. С. 35–48. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.11.035>.
36. Іваницька О. М., Кошук Т. В., Олейнікова Л. Г. Організаційні засади автоматичного обміну інформацією в податкових цілях за стандартом CRS. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 54–69. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.054>.
37. Ловінська Л. Г., Озеран А. В., Коришкова Р. С. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 92–106. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.092>.
38. Ніколенко Л. А., Криштопа І. І., Топчій О. В. Звітування в розрізі країн: належне використання та конфіденційність при автоматичному обміні інформацією. *Фінанси України*. 2021. № 12. С. 52–67. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.12.052>.
39. Мамишев А. В. Виклики щодо розкриття та аналізу інформації у фінансовій звітності державних підприємств в умовах воєнного стану. *Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук ХХІ століття : матеріали III Міжнар. наук. конф., м. Черкаси, 29 липня 2022 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2022. С. 19–23.*
40. Ловінська Л. Г., Коритник Л. П. Облікове забезпечення транспарентності бюджетного процесу. *Фінанси України*. 2021. № 5. С. 47–57. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.05.047>.

41. Lovinska L., Kucheriava M. Assessment of financial reporting quality: theoretical background. *The New Digital Era: Other Emerging Risks and Opportunities (Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis, Vol. 109B)* / ed. by S. Grima, E. Özen, H. Boz. Bingley : Emerald Publishing Limited, 2022. P. 141–150. URL: <https://doi.org/10.1108/S1569-37592022000109B009>.
42. Кучерява М. В. Організаційно-методичні аспекти нефінансового звітування підприємств в Україні в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 5. С. 115–128. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.05.115>.
43. Єфименко Т. І., Дмитренко Т. А. Сучасні пріоритети у сфері протидії відми- ванню коштів та фінансуванню тероризму. *Наукові праці НДФІ*. 2022. № 2. С. 5–20. URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2022.02.005>.
44. Дмитренко Т. А. Регулювання ринку віртуальних активів як інструмент про- тидії уникненню міжнародних санкцій проти рф. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 107–128. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.107>.
45. Пархоменко Ю. В. Зміна ролі криптовалют у світовій фінансовій системі через збройну агресію проти України. *Наукові праці НДФІ*. 2022. № 2. С. 21–26. URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2022.02.021>.
46. Крисоватий А., Десятнюк О., Ткачик Ф. Теоретичний логос фіскальної децен- тралізації в умовах перманентної трансформації міжбюджетних відносин. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. Т. 2, № 43. С. 63–70. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3630>.
47. Павлюк К. В., Олієвська М. Г., Бартош С. В. Бюджетна децентралізація в Україні в умовах воєнного стану. *Наукові праці НДФІ*. 2022. № 2. С. 79–99. URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2022.02.079>.
48. Богдан Т. П. Фіскальні експансії та проблеми боргової стійкості під час пан- демії. *Фінанси України*. 2022. № 2. С. 26–44. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.02.026>.
49. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 27–45. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.027>.
50. Гасанов С. С. Вимірювання державного боргу: міжнародні стандарти і націо- нальні практики. *Наукові праці НДФІ*. 2021. № 4. С. 5–16. URL: <https://doi.org/10.33763/npndfi2021.04.005>.
51. Гасанов С. С. Міжнародні стандарти статистики державного боргу та їх впро- вадження в систему управління державними фінансами України. *Фінанси України*. 2022. № 12. С. 7–21. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.12.007>.
52. Марченко С. М. Стратегічне управління державними фінансами: євроінтегра- ційний курс, міжнародні тренди, національні особливості. *Фінанси України*. 2022. № 1. С. 7–26. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.01.007>.
53. Council Directive 2003/96/EC of 27 October 2003 restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003L0096>.
54. The Global tax expenditures database (GTED). URL: <https://gted.net/>.
55. Ukraine: Program Monitoring with Board Involvement-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine / International Monetary Fund (IMF). 2022. December 21. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/12/21/Ukraine-Program-Monitoring-with-Board-Involvement-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-527288>.

References

1. World Economic Forum. (2022). *The Global Risks Report 2022*. Retrieved from https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf.

2. Cangiano, M., Curristine, T., & Lazare, M. (2013). *Public Financial Management and Its Emerging Architecture*. IMF. DOI: 10.5089/9781475531091.071.
3. Williams, D. (2011). *International Development and Global Politics. History, Theory and Practice*. Routledge.
4. Webber, M., Croft, S., Howorth, J., Terriff, T., & Krahmann, E. (2004). The Governance of European Security. *Review of International Studies*, 30 (1), 3–26. DOI: 10.1017/S0260210504005807.
5. Keynes, J. M. (1965). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Harcourt, Brace & World.
6. Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). *Public Finance in Theory and Practice* (5th Ed.). McGraw-Hill College.
7. Simons, H. C. (1948). *Economic Policy for a Free Society*. University of Chicago Press.
8. Vickrey, W. (1997). *Public Economics: Selected Papers by William Vickrey*. Cambridge University Press.
9. Laffer, A. B., Moore, S., Siquefield, R. A., & Brown, T. H. (2014). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of States: How Taxes, Energy, and Worker Freedom Change Everything*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
10. Mirrlees, J. (2006). *Welfare, Incentives, and Taxation*. Oxford University Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198295211.001.0001.
11. Economic Sciences Prize Committee of the Royal Swedish Academy of Sciences. (2011). *Empirical Macroeconomics*. Stockholm. Retrieved from <https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/advanced-economicsciences2011.pdf>.
12. Sargent, T., & Bassetto, M. (2020). *Shotgun Wedding: Fiscal and Monetary Policy*. Retrieved from https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27004/w27004.pdf.
13. Hall, G. J., & Sargent, T. (2022). Three world wars: Fiscal–monetary consequences. *PNAS*. DOI: 10.1073/pnas.2200349119.
14. International Budget Partnership. (n. d.). *Open Budget Survey 2021* (8th Ed.). Retrieved from <https://internationalbudget.org/wp-content/uploads/Open-budget-survey-2021-1.pdf>.
15. Andrews, M., Pritchett, L., & Woolcock, M. Escaping Capability Traps Through Problem Driven Iterative Adaptation (PDIA). *World Development*, 51, 234–244. DOI: 10.1017/CBO9781139060974.
16. Andrews, M. (2013). *The Limits of Institutional Reform in Development. Changing Rules for Realistic Solutions*. Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9781139060974.
17. International Monetary Fund (IMF). (2022). *Fiscal Monitor: Fiscal Policy from Pandemic to War*. Washington, DC: International Monetary Fund. DOI: 10.5089/9798400212680.002
18. International Monetary Fund (IMF). (2022). *World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery*. Washington, DC: International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022>.
19. International Monetary Fund (IMF). (2022). *World Economic Outlook: Countering the Cost-of-Living Crisis*. Washington, DC. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022>.
20. Bortnikov, G., Lyibich, O., & Hladkyh, D. (2022). State banks during wartime: key issues and response measures. *Finance of Ukraine*, 4, 67–91. DOI: 10.33763/finukr2022.04.067 [in Ukrainian].
21. Drobiazko, A., Lyibich, O., Kaminska, O., & Borshchuk, O. (2022). The mission of banks with state participation in the capital in recovering the economy. *Finance of Ukraine*, 9, 39–52. DOI: 10.33763/finukr2022.09.039 [in Ukrainian].
22. Drobiazko, A., Oliinyk, D., & Borshchuk, O. (2022). Optimizing the operational efficiency of public investments in the banking sector of Ukraine in the light of the challenges of 2022. *RFI Scientific Papers*, 4, 75–100. DOI: 10.33763/npndfi2022.04.075 [in Ukrainian].

23. Bortnikov, G. (2022). Ukrainian banks under the conditions of martial law. *RFI Scientific Papers*, 2, 43–55. DOI: 10.33763/npndfi2022.02.043 [in Ukrainian].
24. Kudrjashov, V. (2021). Critical infrastructure and financial security. *Finance of Ukraine*, 2, 7–25. DOI: 10.33763/finukr2021.02.007 [in Ukrainian].
25. Kudrjashov, V. (2022). Infrastructure financing in the course of overcoming wartime consequences. *Finance of Ukraine*, 4, 46–66. DOI: 10.33763/finukr2022.04.046 [in Ukrainian].
26. Balakin, R. (2022). State regulation of critical infrastructure in Ukraine during martial law. *Finance of Ukraine*, 7, 70–94. DOI: 10.33763/finukr2022.07.070 [in Ukrainian].
27. Klymenko, K., & Savostianenko, M. (2022). Cooperation of Ukraine with international financial partners in martial law. *Finance of Ukraine*, 5, 43–60. DOI: 10.33763/finukr2022.05.043 [in Ukrainian].
28. Iefymenko, T., Lovinska, L., Kucheriava, M. et al. (2022). *Guidance on core indicators for Sustainability and SDG Impact Reporting*. UNCTAD. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/diae2022d1_en.pdf.
29. Iefymenko, T., Lovinska, L., & Kucheriava, M. (2022). Reforming the Information Support of Public Administration in the Wartime. *Science and Innovation*, 18 (4), 17–24. DOI: 10.15407/scine18.04.017 [in Ukrainian].
30. Krysovaty, A., & Valihura, V. (2022). Tax legislation of Ukraine under the conditions of martial law. *Finance of Ukraine*, 6, 33–53. DOI: 10.33763/finukr2022.06.033 [in Ukrainian].
31. Herchakivskyi, S. (2022). Excise taxation of energy products and electricity: practice and challenges of war. *RFI Scientific Papers*, 1, 45–54. DOI: 10.33763/npndfi2022.01.045 [in Ukrainian].
32. Iefymenko, T., Ivanov, Yu., & Karpova, V. (2022) Tax incentives under martial law: compliance-risk management. *Finance of Ukraine*, 4, 7–26. DOI: 10.33763/finukr2022.04.007 [in Ukrainian].
33. Sokolovska, A., & Zatonatska, T. (2022). Debatable Aspects of the Concept of Tax Expenditures. *Ekonomika*, 101 (2), 109–124. DOI: 10.15388/Ekon.2022.101.2.7.
34. Sokolovska, A. (2022). Implementation of the concept of tax expenditures in Ukraine: problems and ways to solve them. *Finance of Ukraine*, 7, 32–56. DOI: 10.33763/finukr2022.07.032 [in Ukrainian].
35. Kryshchtopa, I., Oliynyk, Ya., & Babii, L. (2022). International experience in identification of tax risks according to the data obtained within the framework of international exchange of information. *Finance of Ukraine*, 11, 35–48. DOI: 10.33763/finukr2022.11.035 [in Ukrainian].
36. Ivanytska, O., Koshchuk, T., & Oleynikova, L. (2022). Organizational principles of automatic exchange of information in tax matters according to CRS standard. *Finance of Ukraine*, 6, 54–69. DOI: 10.33763/finukr2022.06.054 [in Ukrainian].
37. Lovinska, L., Ozeran, A., & Korshykova, R. (2022). Accounting and financial statements in the conditions of martial law in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 4, 92–106. DOI: 10.33763/finukr2022.04.092 [in Ukrainian].
38. Nikolenko, L., Kryshchtopa, I., & Topchii, O. (2021). Country-by-country reporting: appropriate use and confidentiality in automatic information exchange. *Finance of Ukraine*, 12, 52–67. DOI: 10.33763/finukr2021.12.052 [in Ukrainian].
39. Mamyshev, A. V. (2022). Challenges regarding the disclosure and analysis of information in the financial statements of state-owned enterprises under martial law. In *Achievements and achievements of applied and fundamental sciences of the 21st century*, pp. 19–23. Vinnytsia: European Scientific Platform [in Ukrainian].
40. Lovinska L., & Korytnyk, L. (2021). Accounting support of the transparency of budget process. *Finance of Ukraine*, 5, 47–57. DOI: 10.33763/finukr2021.05.047 [in Ukrainian].

41. Lovinska, L., & Kucheriava, M. (2022). Assessment of financial reporting quality: theoretical background. In Grima, S., Özen, E., & Boz H. (Eds.). *The New Digital Era: Other Emerging Risks and Opportunities* (Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis, Vol. 109B), pp. 141–150. Bingley: Emerald Publishing Limited. DOI: 10.1108/S1569-37592022000109B009 [in Ukrainian].
42. Kucheriava, M. (2022). Organizational and methodological aspects of Ukrainian entities' non-financial reporting during the wartime. *Finance of Ukraine*, 5, 115–128. DOI: 10.33763/finukr2022.05.115 [in Ukrainian].
43. Iefymenko, T., & Dmytrenko, T. (2022). Modern priorities in the field of combating money laundering and terrorist financing. *RFI Scientific Papers*, 2, 5–20. DOI: 10.33763/npndfi2022.02.005 [in Ukrainian].
44. Dmytrenko, T. (2022). Regulation of the virtual assets market as an instrument to counter the avoidance of international sanctions against the Russian federation. *Finance of Ukraine*, 4, 107–128. DOI: 10.33763/finukr2022.04.107 [in Ukrainian].
45. Parkhomenko, Yu. (2022). Change of the role of cryptocurrencies in the global financial system due to armed aggression against Ukraine. *RFI Scientific Papers*, 2, 21–26. DOI: 10.33763/npndfi2022.02.021 [in Ukrainian].
46. Krysovatty, A., Desyatnyuk, O., & Tkachyk, F. (2022). Theoretical logos of fiscal decentralization in the conditions of permanent transformation of interbudgetary relations. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2 (43), 63–70. DOI: 10.55643/fcaptp.2.43.2022.3630 [in Ukrainian].
47. Pavliuk, K., Oliavska, M., & Bartosh, S. (2022). Fiscal decentralization in Ukraine under martial law. *RFI Scientific Papers*, 2, 79–99. DOI: 10.33763/npndfi2022.02.079 [in Ukrainian].
48. Bohdan, T. (2022). Fiscal expansions and debt sustainability problems during a pandemic. *Finance of Ukraine*, 2, 26–44. DOI: 10.33763/finukr2022.02.026 [in Ukrainian].
49. Bohdan, T. (2022). Public debt and loans during the war and methods of their post-war adjustment. *Finance of Ukraine*, 4, 27–45. DOI: 10.33763/finukr2022.04.027 [in Ukrainian].
50. Gasanov, S. (2021). Measuring public debt: international standards and national practices. *RFI Scientific Papers*, 4, 5–16. DOI: 10.33763/npndfi2021.04.005 [in Ukrainian].
51. Gasanov, S. (2022). International standards of public debt statistics and their implementation in the public finance management system of Ukraine. *Finance of Ukraine*, 12, 7–21. DOI: 10.33763/finukr2022.12.007 [in Ukrainian].
52. Marchenko, S. (2022). Strategic public finance governance: European integration course, international trends, national peculiarities. *Finance of Ukraine*, 1, 7–26. DOI: 10.33763/finukr2022.01.007 [in Ukrainian].
53. EU Council. (2003, October 27). *Directive 2003/96/EC restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003L0096>.
54. The Global tax expenditures database (GTED). (n. d.). Retrieved from <https://gted.net/>.
55. International Monetary Fund (IMF). (2022, December 21). *Ukraine: Program Monitoring with Board Involvement-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/12/21/Ukraine-Program-Monitoring-with-Board-Involvement-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-527288>.